Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

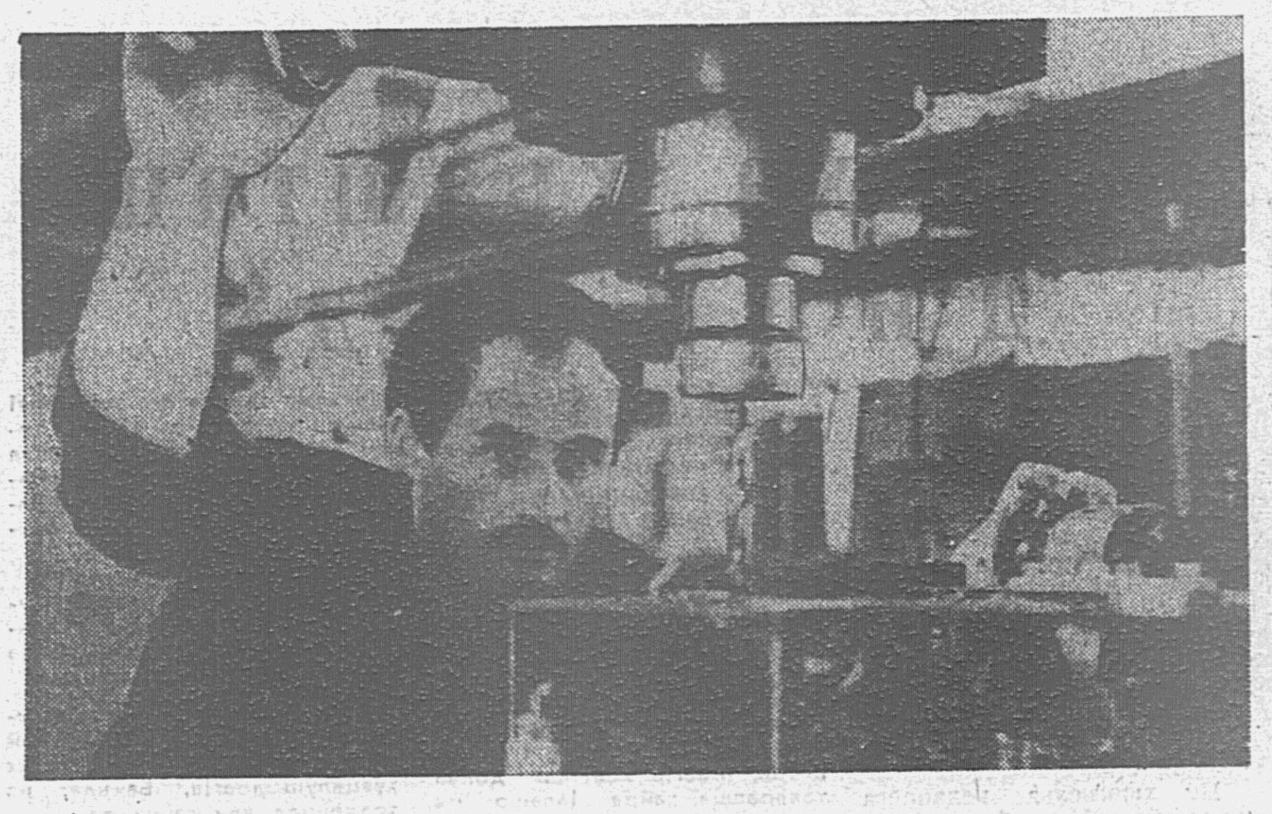
СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 25 ИЮНЬ, 1988 ШУ. ★ № 76 (7579). ★ Мах 3 кеп.

XIX ЕРРИГСОЮЗНИ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦЕНА НАКЪАДОЛХАШ

ФОТОРЕПОРТАЖ

Йоакхоно хьинар совдоах

Делкъа ха хьатIакхача йоккха юкъ йисаяцар «Союзавтоматстром» яхача ВНПО Грозненски опытно - экспериментальни заводе со венача хана. Арахьара тIахьежача сатийна я, аьнна, хеталу укхаза, бакъда завода производственни корпусаш чура хьахозача двигателаша деча гIар-таташа хьахьокх из иштта доацилга. Деш хIама доацаш лелаш цхьа саг вац территоре тIа, хIараваp ши-ший балха моттиге ва. Массанахьа а цIена, лостам баь я, йоккхийча, сийрдача корпусий гонахьа ягIа лакха, хоза гаьнаш, зизаш. Дерригача бIаргашта хьалхашка латтача сурто хьахьокх шоай балхах укхазара нах башилга, цох доккхал делга, шоай предприятена уж мутIахьа болга.

Из иштта долга бакъду завода партбюро секретараца Зацепин Висалий Викторовичаца тха хиначa къамаьло а. Районни а городской а социалистически яхье даим а призовой моттигаш йоахаш, дизза шоай декхараш кхоачашдеш хьайоагIа предприяте коллектив кхрара шу доладелча денз. Иштта, масала, пхе бетта баьча балха итогех Старопромысловски районе гIолла шоллагIа моттиг яьккхай коллективо, «Электроприбор» яхача завода яр мара шийл хьалха ца йоалийташ. Дизза кхоачашдаьд заводчанаша поставкаш яра декхараш. Из де аьттув баьннаб цар шоай къахьегам лерагIа вIаштIехьбаккхар, дерригена кхом а хьурмат а дар бахьан долаш. Цунца цхьана дикка лакхъяьй хIаране къахьегама овсарле. БIаррча завод хьаийцача а 11,5 процент лакхъяьй цар из. Цхьаьккха лоархIаме гIулакх де а аьттув баьннаб заводчаний — уж толамаш даьхад болх бу нах тоъал кIезигагIа а болаш. Из бахьан долаш предприятена хьахиина пайда 665 эзар сома маьха ба. Дикка лохдаьд продукци хьаярга дIадодар, лакхъяьй продукце дикал — 98 процентага дIакхоачаш дIачулушше а дIаийю из. Коллективе кIезига бац шоай тамагIа а долаш, хьаьнала къахьегаш бола говзанчаш. Царех ба Мостовой Анатолий, Мухин Сергей, кхыбараш. Йоккхача интернациональни коллективе кхычарна масал луш барех ба коммунисташ А. Алехин, А. Тимощенко, В. Новицкая, кхыбараш.

Заводе кIезига яц хьатIакхоачаш латтача XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъабахара шоаш тIаийца доккхий социалистически декхараш кхоачашдаь йола бригадай, участкай коллективаш. Царна юкъе къаьстта белгала ба А. Мостовой керте латта токараш, В. Волгинас кулгалду гальваникаш, Г. Егоров бригадир вола радиоаппаратура монтажникаш. Цар бутт совгIа хьалха рапорт деннад ах шера план шоаш кхоачашъяь хиларах.

— Дика къахьегама толамаш даха, производствах дог лаза, коллективах а предприятех а хам бе тхона лов тхоай хьаштий укхаза йизза йоакхо яр бахьан долаш, — яхаш дувц хьалха латтача расточника-координатчика Арсанукаев Расула. — 472 квартира а йолаш, бархI цIенах латта бIарчча микрорайон я завода болхлошта хьалъяь, 140 моттиг йола берий беш-комбинат я болх беш, хIанз Автуры яхача юрта хьалъеш латт 40 сага лаьрхIа йола бIарччача дезалаша салоIаргдола база. Уллув йоахи тикаш, аптека, почта. Заводчанашта лаьрхIа хьалъеш латт 200 саг чувоагIарвола автокооператив. ХIаьта тIадоагIача шера хьалде лерхI 120 квартира хургйола цIа, шоай доалахьара цIенош де безам барашта хьакъоастаергйолаш я 50 лаьттан участок. Иштта тхоай йоакхо еш хилча дика къахьега а безам боагIа тха.

Оаха къамаьл деча юкъа чакхйоал делкъийна хIама дуаха. ХIараваp ши-ший балха моттиге дIаотт. Къахьегама вахта дIахохьош я.

Р. АУШЕВ.

СУРТАШ ТIА: ДикагIвола расточник - координатчик А. Арсанукаев; хьалха латта токарь-сверловщик А. Мухин; шоай балхах дагабувлаш ба дикагIбола радиомонтажницаш (аьрдехьара аьттехьа) Е. Коробова, Т. Еремеева, В. Новицкая, Г. Бочкарева, Л. Роева, В. Нарожная, Я. Карташова.

Автора курташ.

ДОШ АЬННАЧА ДОЛАШ

Къаьстта дика болх бу шийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера «Грознефтемаш» завода коллективо. Цхьа бутт дIабахийтабац цо ше тIаийца декхараш тIехкхоачаш ца деш. Цудухьа хIанзлехьа рапорт деннад предприяте болхлоша XIX Ерригсоюзни партийни конференце сийна шоаш тIаийца доккхий социалистически декхараш кхоачашдарах. Планал совгIа арахийцай 75 эзар сома маьха товарни продукци. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра тIаийца договорни декхараш а толаме кхоачашду цар.

Къахьегама овсарле лакхъяра план цаIи ахи процент совгIа тIехкхоачашъяьй предприяте коллективо. Укх шера оттабаьча боарамал тIех ара мел хийца товарни продукци духхьал из лакхъяра чотагIа хьаяьй. Заданел совгIа продукци маьхалъяккхарах, кхом барен хьурмат дарен режим чIоагIъярах, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах укх шера духхьал хьалхарча биъ бетта планагIа лаьрхIачул совгIа 322 эзар сом пайда баьб цо.

Завода цехашта, участкашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай А. Кузнецова кулгалдеча цхьоалагIча участка коллективо. Цо къахьегама овсарле лакхъяра пхе бетта задани 12 процент тIехкхоачашъяьй. Шоай хьинари низи кхо ца беш къа а хьегаш, хIанзлехьа пятилетка хьалхарча кхаь шера задани кхоачашъяь болхлой кIезига бац предприяте. Царех ба слесарь А. Кулешов, котельщик В. Климашевский, токарь В. Тимошенко. ХIара сменагIа нормаш 140—150 процент кхоачаш а еш, шоаш хьаеш йола продукци тIехдика мара хилийтац цар. Цудухьа шоай тамагIа а долаш, продукци арахеца бокъо яьккхарех ба уж.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

КПСС ЦК Тезисаш ювцаш

ПАРТЕ НИКЪ КЪОАБАЛБУ

Массехк ди даьлча хулача XIX Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъаяхара къахьегама вахте эттача Назрановски трикотажни фабрика болхлоша дика къахьегама совгIат кийчдаьд мехкарча коммунистий форум хьаеллача денга. Дерригача технико-экономически хьокхамий дIабахача пхе бетта задани толамца кхоачашп тIехкхоачаши яьй цо. Партконференце сийна къахьегама вахте эттача ялхлагIча, ворхIлагIча, бархIлагIча, иттлагIча конвейерий коллективаша графикал биъ-пхи бутт хьалха яьнна кхоачашъеш я пятилетка хьалхарча кхаь шера план. Уж коллективаш а фабрика беррига болхлой а дог тийша ба укх шера шоаш тIаийца доккхий социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдергхиларах.

Цхьабакъда, социально-экономически дегIаахара цхьадола хьокхамаш иштта дика да ала йиш яц коллектива. Доалдара кердача хьалашка махетта дегIаахац предприяте коллектив. Хьалхарча даькъе социальни дешаш къестаделга доагтIача тайпара вIаштIехьдаьккхадац предприяте, финансови даькъера гIулакхаш а дика дац, керда техникеи технологии балха юкъе а кхувлаш, хила ма деззара тоадаьдац болхлой къахьегама хьалаш, дунен стандарташа дIа ма деххара яц арахеца продукци. Духхьал цу лостамга диллача юххьанцарча партийни организацей хьакъехьа Iалаьмате нийса аьннад XIX Ерригсоюзни партийни организацена йолча КПСС ЦК Тезисашка: радикальни экономически реформа, демократизаце дIадехарашка хьежжа болх цIенхаштта эргабаьккха тоабе безаш ба. Из перестройка, кхетадеш ма хиллара, хьалхарча даькъе е еза вай, коммунисташа, воаш. Цхьабакъда, кIезига дац парте райкомахи обкомахи тийша дараш а. Юххьанцарча партийни организацешта кулгалдара хIанз йолаш йола стиль пайдана яц, из формализм йолаши лакхера «команда» тела гIерташи я. Хьаэцаргья вай тха фабрика партийни организаци. Укх шера духхьал пхе бетта партийни, халкъа тIахьожамхой, тайп-тайпарча республикански районнии газетий оагIонгахьара ялхазза проверкаш яьй тха балха. Мел ха йоаю цу гIулакхо. ХIаьта фуд цунах хьахулаш дар? Лоацца аьлча, цхьаккха дац. Керттера ший гIулакхаш а дите, партийни организаце дукха ха йоаю справкаш увттаеши информацеш телаши.

Сона хетачогIа, чIоагIа Iаткъаш да къахьегама балха хана дукха совещанеш, семинараш яр. Ду алийта, моттийта деш гIулакхаш да уж. Цар де дезачох воаккх. Тезисаш тIа белгалдаьккхад кердеи пайданеи мел дар юкъедоаладелга, царна баргал еттаи мел дар цIендаь дIадоаккхалга. Эшаш мел доацар, бе-башха па хеташ гIулакхаш леладелга цIендаь дIадала дезаш да вай вахарера. ТIаккха социалистически общество ай а еш. дегIакхувлаш вола къовсамхо хургва хIаранех.

Цу дерригнех лаьца дийцар КПСС ЦК Тезисаш ювцаш хиннача фабрика партийни собране дерригача коммунисташеи болхлошеи.

XIX Ерригсоюзни партийни конференцена йолча КПСС ЦК Тезисаш тIа ювцаш яраш я вай вахаре эггара боккхагIа лоархIам бола проблемаш, цар чулоац вай общество массе а оагIорахьара дегIакхувлара, перестройка теореи Iилман политикан лардаш. Цу документах чIоагIа доккхал леш ба тха коммунисташ. Цудухьа предприятерча ерригача цехий, участкай коллективаша. беррига болхлоша уж чIоагIа къоабалъеш тIа а ийца. дукха керда предложенеш елар партийни собране къамаьл даьча швея-мотористка Дерсигова Дебхана, теплоцентра слесара Котиев Ахьмада, фабрика директора Муталиев Салмана, швея-мотористка Измайлова Лидас, барзкъаш доахача цеха начальника Тимурзиева Шарифас, профкома председателa Мальсагов Дзяудина. хIамаш тегача мотористка Тумгоева Фатимас, ОТК начальника Барханоева Яхас, кхычар.

КПСС ЦК ерригача параграфех лаьца итт совгIа предложени елар цар. Къоначa кадрашца бу болх эргабаьккха тоабара, уж хьахаржара, дIанийсъяра, иштта партийни кулгалхой хувцара йола ха хувцара А. Котиева енна предложени чIоагIа къоабалъяь тIаийцар фабрикерча беррига коммунисташа, болхлоша.

Вай парте дIаболабаь никъ чIоагIа къоабалбаь хьаллаьцача тха фабрика коллективо ший хьинар кхо ца деш, къахьег укх деношка. Из дог тийша я XIX Ерригсоюзни партийни конференце сийна шоаш тIаийца декхараш дикка тIехкхоачашдергхиларах.

Е. ПЛИЕВА,
Назрановски трикотажни фабрика партбюро секретарь.

МЕТОДСОВЕТА ЗАСЕДАНЕ

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома политически просвещене ЦIагIа методически совета аргIанара заседани хилар. Цига хьежар: «Заводской районерча Нохч-ГIалгIай гIишлоп управлене политически дешара система чакхйоахача занятей методически лостамах», «1988 шера августе—сентябре хургйолча республикански курсашка хержача тематиках вузий Iилманхой кийчбарах» долча дешашка.

1987—1988 дешара шера методически совета баьча балха итогаш а яь, кердача дешара шера декхараш белгалдаьхад. Дерригача дешаех хаьдда рекомендацеш еннай.

Совете къаьстта теркам тIабахийтар кердача дешара шера тайп - тайпара формаши методаши юкъекхувлара, пропагандисташта методически новкъостал дара; пропагандистски говзал Iомаяра йолча радио а телевизионни а школай болх вIаштIехьбаккхара: герга истолашта хьалхашка вIашагIкхетараш чакхдахара: консультацеш яра, дикагIболча пропагандистий балха опыт кепайоазон оагIонаш тIа йовзийтара, методически рекомендацеш кийчъяра, кхыдараштa.

Методически совета заседане къамаьлаш дир: вузий Iилманхоша, партийни комсомольски болхлоша.

ДИАЗЗА ДУКХАГIА

Шоаш пятилетка кхоалагIча шера тIаийца доккхий декхараш ханал хьалха кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаьча «Агропромстрой» производственни объединенена чуйоагIача Грозненски аьшкбетона конструкцей завода болхлоша бизза пайда ийбу шоай таронехи кхоачамехи. Цудухьа дика къахьегама совгIат кийчдаь накъабоагIа уж XIX Ерригсоюзни партийни конференцена. Пхе бетта заданел совгIа 84 эзар сома мах бола тайп-тайпара продукци маьхалъяьккхай цар. Шоай потребителашта поставкаш яра тIаийца хинна договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд. Паччахьалкхен планал совгIа арахийцай 65 эзар сома маьха товарни продукци.

Производства эффективность лакхъяра тIагIертта къовсам лоаттабеча завода коллективо дерригa технико-экономически хьокхамий план а тIехкхоачашъяьй. Къахьегама овсарле оттабаьча боарамал 14,3 процент лакхъяьй. Паччахьалкхенна пайда бара задани диазза тIехкхоачаш а яь, пхе бетта баь пайда 64 эзар сома маьха ба. Из хул планагIа лаьрхIачул 47 эзар сом дукхагIа.

Хадданза социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIа укхаза Устарханов Мувса, Курскиев Хьажмурд, Гунеев Хьусен керте латтача цехий коллективаш. Цар ханал дукха хьалха кхоачашъяьй пятилетка хьалхарча шин шереи ах шереи задани.

К. МАГОМЕДОВ.

Дог тийша ба

ДIахо додаш да доакъар Iалашдара месячник. Цу даькъе тIатеIIа къахьегаш ба Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхоза къахьегамхой. Из дара укхаза шерра пайда эц техниках хIара дика денача денах.

Йоккха опыт йола комбайнераш Азимов Мухьмад, Цалдаев Сайд-Iаьла, Жанаев Эрма, Сайдулаев Шаарани ба из лоархIаме гIулакх чакхдоаккхараш. Шоай декхараш 160—170 процентал кIезигагIа доацаш кхоачашду цар.

Баьццара доакъар фермашка, кIоагаш долча дIакхухьаш хьинаре къахьегаш ба трактористаш Тежаев Шамиль, Акаев Мувса, Кулаев Мухьмад, шофераш Адуев Зоврбик, Узуев Iийса. Ди дIадодац цар шоай дийнахьара нормаш тIехкхоачаш ца еш. Наха низ ца кхобеш беча балхо аьттув беннаб план 500 тонн йолаш, 1000 тонн силос, 50 тонн сенаж, 20 тонн баьца хьоар кийчде.

Уж хьокхамаш кхы а лакхагIа хила тарлора, нагахьа санна каст-каста хулача йоачоша болх сеца ца боре. ХIаьта а шоашта хьалхашка латта декхараш толамца тIехкхоачашде лаьрхIа ба самашкинцаш.

К. ВАХАЕВ.

ХIАМАН КХОМ БЕШ ХИЛА

Доккха маIан да: зIамигадар, аьнна, доацаш, шедолча хIаман кхом беш хилар.

ХIаьта, вайна хой из кхом бе? Воашка де вайц из хаттар. «Хов» ала йиш йолаш дукха хургба, аьнна, хетац сона. Хац вайна хIанз а воай рузкъа лораде, социалистически доалахье лораеча къовсам лоаттабе. Бакъда, цхьацца хIамаш лела-м ду цу хьакъехьа РАПО предприятеша, организацеша, хIаьта а таханарча дено дIадехарашка хьежача, деш дар чIоагIа кIезига да. 1990 шу хьатIакхаччалца цу хьакъехьа а еза мероприятеши тематически тIахьожама планаши кийчъяьй. Цар тIа белгалдаьккхад ГСМ талонашти мехкдаьтта продукташти учет лелаяра, царех пайда эцара, тIакхуш дола Iаьсий ханнахьа даздара, запасной оатхалий учет лелаяра, уж лораяра, иззамо дуккха кхы а долча дешапта тIахьожам лоаттабелга.

ТIахьожам эффективни хилйтара, кхом бара режим нийса лелаяра, РАПО технологически дисциплина телха ца яра лоархIамегIдола гIулакх да массайолча подразделеней балха коллективни подряди йизза хозрасчети юкъекххахьар. Дукха хIама ца эшаш, массадолча боахамашта юкъейихьай IанзлехьатIахьожама чекови форма. Цу балха кхоачамбоацараш да ала йиш йолаш да предприятей кулгалхо: дуккхача партийни организацейи кулгалхоша духхьал баьб алийта мара быц, хIаман кхомбара, рузкъа лорадара тIехьара болх, шоай декхараш кхоачаш ца деча наьха гIулакхаш принципиальни, шиш болаш дувцац. Дуккхача боахамашка кулгалхой бехкагIа телхаю инвентаризаци яра порядок. «Брагунский», «Правда» совхозашка во вIаштIехьъяьккхай товарно-материальни маьхалений учет. Уж лечкъаяра, талхийтара, ца тоъара бехке бола нах бехктокхаме озача хана, царга хинна зе меттаоттадайтара болх а во лелабу РАПО дуккхача боахамашка. Масала, го йиш я ер сурт: наькъа йистошка михо эгадеш латта кIин канаш. Фуд из? Наькъа йистошка дIа мича дув из. Из да ялат чуэцача хана машинаш тIара наькъа тIа Iоиха кIа. ХIара шера го йиш я уж.

ЦхьоалагIа апрель хьатIакхоаччаш бехке болчарга метта ца оттадайташ диса зе 68 эзар сом да. Хьайбаш довра бахьан долаш Гудермесски РАПО чудоагIача боахамашта хинна зе 1988 шера 176 эзар сом да. Цунах бехке болчарга меттаоттадайтар деррига а 9 эзар сом.

Каст-кастта нийслу лимитал совгIа нарсаши харбазаши юаш моттигаш. Масала, «Кошкельдинский» совхозе 1987 шера 2500 килограмм харбазаши 3200 килограмм нарсаши дIанийцай доахана юае. Хинна зе 1353 сом дар. Из деррига а бехке болчарга меттаоттадайтад.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воаца корреспондент.

ГРАФИКАЛ ХЬАЛХА БУВЛАРАШ

Советски наьха традици я хIара лоархIамеча событена дикача хьокхамашца накъаболхаш. Иштта хилар XIX Ерригсоюзни партийни конференци гаргагIертача хана «Южэнерготеплоизоляция» яхача комбината грозненски участке а.

Къаьстта кхехкаш да балхаш «Грозэнерго» районни управленена чуйоагIача электростанцецка. Тешаме а дика а йолча изоляце чIоагIа новкъостал ду йIовхали электроэнергии пайда боацаш ца йоаяйтара. ЦIераш яха лов дикагIболча изолировщиккий. Уж ба Улубаева Малика, Махмудова Разета.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Оарц дала!

ВАР ТЕССА ГIУЛАКХАШ

Грозненски района «Атагинский» совхоза цхьоалагIча ферма коа аьла тюкаш латт — ткъаьнтт тонн гаргга доакъар. Цхьабакъда, хьайбаша дуаргдоацаш варденна Iаьржа бос болаш да из. ХIаьта телхад соахка буц хьекхачул тIехьагIа из боарамагIа йокъа а ца йолийташ, из вIашагIтохар бахьан долаш.

Хетаргахьа цу кхоачамбоацаро Iомабе безар укх шера доакъар Iалашдераш. Йол талхаргйоацаш вIаштIехьбаккха безар из кийчъяра болх. Цхьабакъда, ферме аьла тюкаш хьалйоттача тхона бIаргадайнар, йол кийчъяра соахкара «технологи» йицъенна ца хиларах тешалдеш дар.

ХьатIаенача трактора тIехьатессача лафета тIара Iойоаха аьла тюкаш къестае эттар болхлой. Цхьяраш юстар а йоахаш, вежаш хьалйотта болабелар.

— Сенна ду оаш из? — хетт оаха. — Ерригаш, цхьатарра хьалйотта йиш еций?

Эхь хеташ санна шоайла бIарахьежар нах. ТIаккха Iе ца веннача ферма бригадера декхараш кхоачашдеча М. Межидова аьлар:

— Шоаш хьажал шо тюкашка. Йоагаш ма йий уж-м. БоарамагIа йокъа а ца йолийташ, тIаьдача аьла кепаетташ яьй уж. Кулг тIахьол оаш юстаръяьккхачарна. Воагавергва.

Цо аьннар мел бакъда хьажа, тюка юкъе кулг деллача, йоагача цIера чу из Iеттача санна хетаделар. Шеко яцар, доакъар Iалашдечара йол ма эшша йокъа а ца йолийташ, цунах тюкаш елга.

Йол йоаккхача бригаде долх тхо.

— Сона хетачох деррига лерттIа дац. Цхьа лафет нийсъенна хила а мег оаш яха тюкаш тIаетта дIайинга. ХIаьта оаха фу дергда, ха а ца йоаеш, иштта йолча аьла кепатоха, аьнна тхога аьлча. Кулгалхоша аьннар кхоачаде дезаш дац тхо, — ше бакъве гIерташ санна дувца эттар бригада кулгалхо А. Дараев, оаха телхача аьла хьакъехьа даьча хаттара жоп луш.

Цо аьннача цецдаьхар тхо. Йокъаяланца йолча аьла кепатоха кулгалхоех цхьанне команда енна яле а, шоаш гуш беций уж кенаца до эдаь кIа, мукх дIабийна доакъара уж культураш кхеяьча наха хьийга къа доадеш боахкалга?

Юха а цхьоалагIча ферме долх тхо. Совхозаца договор а оттадаь подрядагIа хьалкхедара 60 Iаса хьаийцад укхаза болх беча Яхъяева Сацитас. Фу дергда ца ховш, еха хьувзаш яр из хадданза Iехаш долча ший Iаьсий Iула гонахьа, тхо цига дIакхаьчача хана.

— Акхарна дIадала доакъар доацаш со ягIа шоллагIа ди да, — аьлар цо. — Моша доакъар хьатIада транспорт яц яхаш дувц. Сай бала аз дIа ца кодабеш кулгалхо висавац совхозе. Цхьабакъда, гIулакх хулаш-м дац. ГIо де сона.

Къахеташ бIархьажолацар мецденнача цу Iасилгашта.

Арадовла гIерташ кортош деттар гобаьккха яьча карта. Тамаш е езаш хIама а дацар из. Гонахьа дика буц тIаяьнна кхаш ухкар. Бакъда цига Iаьсий доажаде бокъо лац.

Уж кхоачамбоацараш дIадахара оарцагIбовла беза цу совхоза а района а кулгалхой.

Х. БОГАТЫРЕВ.

нн. М. А. Гебертуевна, Л. Х. Гумерована, З. П. Гурована, В. Н. Должикована, В. И. Тереньконa «Нохч-ГIалгIай АССР унахцIено лораяра заслуженни болхло» яха сийлен цIи яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

УнахцIено лораяра даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР унахцIено лораечара заслуженни болхло» яха цIи лойла республика унахцIено лораечара болхлошта:

Гебертуев Марван Абубакаровича — Гудермесски района Исти-Су яхача юртарча фельдшерско-акушерски пункта заведующена.

Гумерова Лена Хаснулловнана — г. Грознерча сихха медицински гIо деча больница керттерча медсестрана.

Гурова Зоя Петровнана — Сунженски районни больница цIий дIа-хьа доттача станце медицински сестрана.

Должикова Валентина Николаевнана — г. Грознерча № 5 йолча берий поликлиника йоккхагIйолча медсестрана.

Теренько Валентина Ивановнана — г. Грознерча № 9 йолча аптека заведующена.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988-шера 22 июне.

✦

нн. В. И. Абрамовна, Н. П. Знайченкона, Л. М. Негинскена «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цIи яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Машинаш еча даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цIи лойла:

Абрамов Вилен Ивановича — «Красный молот» яхача Грозненски машинаш еча завода сборочни цеха слесара.

Знайченко Николай Петровича — «Красный молот» яхача Грозненски машинаш еча завода цеха начальника заместитела.

Негинский Леонид Моисеевича — «Автоспецоборудование» яхача Грозненски опытно-экспериментальни завода директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 23 июне.

✦

нов. П. А. Гребенщиковна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Паччахьалкхен статистика органашка беркате дукkхача шерашка болх барах ваьча дийнахьа денз 75 шу дузаш хиларца дувзаденна Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Гребенщиков** Петр Алексеевича — Статистика Нохч-ГIалгIай Республикански управлене начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 22 июне.

✦

н. С. П. Коваленкона «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни рационализатор» яха сийлен цIи яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Рационализаторски балха даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни рационализатор» яха сийлен цIи лойла **Коваленко** Сергей Петровича — «Красный молот» яхача Грозненски машинаш еча завода производства кулгалдара йолча управлене Iилман организаце отдела начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 23 июне.

Кхоана—советски кагирхой Ди

КПСС хьалхленца обществе революционни хувцамаш деш доал советски халкъ. Вай Даьхен кхоане перестройкана юкъе къона тIехье чуярах тийша я дукхагIча даькъе. Цу исторически процессе кагирхошен комсомольцашен лоацача даькъага кердача тайпара хьожалга хьалхадаьккхар КПСС XXVII съездо. Парте социальни политика, наьха хьалтаро лакхъяра программа, халкъа эша товараш арахецача хоадам боллаш дакъа юкъехкхухь къоначa къахьегамхоша. Производственни фондаш кердайоахача, царна реконструкци еча, машинашъеча, доагора-энергетически комплексе, транспорте, капитальни гIишлошъеча, яйгача промышленносте — массанахьа хьинаре дакъалоац кагирхоша.

Кагирхоша айхха дакъалоацаш хьалъю СибарегIа, Гаьнарча Малхбоале, Российски Нечерноземье халкъбоахам сихха тегIабоалабара боккха лоархIам бола объекташ. Советски кагирхой массово-политически общественни организаце — ВЛКСМ лоархIам лакха ба.

Комсомоло къоначa тIехьен марксистско-ленински мировоззрени вIашагIйол, кхувш боагIараш лакха идейность йолаш, коммунизмана мутIахьа болаш, советски патриотизманен пролетарски социалистически интернационализманен тешаме болаш хьалкхебу.

Къоначa гражданий вахаре боккха лоархIам бола хIама хилар ВЛКСМ XX съезд. КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъеча берригача кагирхошен мехкарашен дакъалоацаргдола хоадам боллаш программа белгалйир цу комсомольски форумо.

Производствана интенсификаци еча хьалашка кагирхой организацей балха тIа керттера лостам Iилма-технически прогресс сихъяра тIаберзабаь ба.

Кхоачашдиза дардоацача декхарех да — дукkха а кагирхой компьютерни техникаца болх бе Iомабар.

Советски кагирхоша доттагIала бувзамаш, классови солидарность лелаю социализман капиталистически дегIадоагIачен мехкий кагирхощца. Советски мехка кагирхоша хьайда хьаллоац СССР арахьарча политика машара тIехьара ядерни бIаьшере дунен халкъашта юкъера керда политически дог-уйла чIоагIъяра никъ.

Грозненски района В. И. Ленина цIерагIча колхозе дика бовзаш ба доаркаш-комсомолкаш И. Мантаговаи, П. Ахматоваи.

ХIара дийнахьа дукхагIа хул цар йоаккхаш йола шура.

СУРТА ТIА: аьрдехьара аьттехьа Мантагова Исраи Ахматова ПятIаматн.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

БОКЪОНАШ А ДЕКХАРАШ А

Бокъонаши декхараши вайна дика довз. Бакъда, царех массаза а пайда эцац вай. Къаьстта бокъонех. Цу тайпара гIа боаккхаш вола саг политически «кхаьча» хила веза, граждански къонахчал долаш а хила веза...

Ший шерашка диллача комсомолацара къаста веза ха тIакхаьчача Патиев Мухьмада комсомоле ше витар дехаш заявлени язйир. Укх дешашца дIайолайир цо заявлени: «Аз дехар ду со комсомоле хилара ха йIаьхъяр, хIана аьлча, дукхагIа пайда бе безам бар са комсомольски организацена...», «Путь к коммунизму» яхача колхоза комсомола комитета членаш цкъарчоа беха хьайзар цу тайпарча заявленех. Из саннача дехарца духхьашха нийсбеннабар уж. Бакъда, ВЛКСМ Устава оокъонаша дIадехараш толхадеш хIама дацар цу тайпарча заявлене чулоацамца. ХIаьта къонача экспедитора Патиев Мухьмада дего дIадехаш дар цу тайпара гIа боаккхилга.

Колхоза комсомола комитето кхоачашдир Мухьмада дехар. Из Ленински комсомола мугIарашка витар. Из бокъо ший йолга цо хьагойтад хьалхагIа а хIанз а цунна карагIдийннача а карагIдувлача а дикача гIулакхаша.

Сунженски районерча цу колхозе ветеран веце а лоаццача хана хьагойтад цо ше визза саг волга. Къонача комбайнерий республиканскии районнии конкурсашка котало яхарах тийнна массехк совгIат, «Дошо ка» яха ВЛКСМ ЦК Сийлен знак Мухьмада чIоагIа лакхара совгIаташ лоархIаш леладу. ХIана аьлча, ялат бахьан лоаттабаьча къовсаме даьхад цо уж.

ХIара шера аьхки штурвальни волча Базгиев Iалаудинаца — колхоза плотникаца ялат чуэцача дакъалоац Патиева. Иштта, соахка республикерча къоначa комбайнерий яхьашка котбаьлар уж. Сезонах цар аьрдар 1037 тонн ялат. Ялат чуэцача даькъе эггара лакхагIара хьокхам бар из.

Оалаш ма хилара, производственни фронтера толамаш да уж. ХIаьта белгалдаккха деза хьинаре дакъалоац Патиев Мухьмада мехка а ший а коллектива юкъарча вахаре. «Комсомольская правда» яхача газето соахка мехкарча комсомольски организацешка кхайкарал дир тIемахой-интернационалисташта дарба деча тIема госпитала цар шефство лелаелга тIахьехаш. Вай республике цу кхайкарала эггара хьалха жоп даннарех бар Серноводски юртбоахама техникума комсомолкаш Ж. Ахматхановаи М. Хабибулаеваи. ХIаьта шозлагIа болхачарца госпитале вахарех вар Патиев.

ТIема-патриотически, интернациональни кхетам балара дешаш дувцачул «Путь к коммунизму» яхача колхоза комсомольцашен кагирхошен лаьрхIар цаI мукъагIа лоархIам бола лерттIа дика гIулакх чакхдаккха. Цар шоаш гулдир ахча, совгIаташ а кийчдаь човнаш хинна госпитале бада тIемахой-интернационалисташ болча накъаваьккхар цар Мухьмад.

«Вай Кавказера саламмоаршал дIалелахь царга», йоахар кагирхоша шоай новкъостага.

Наькъа поездаца водаш а ший хургдолча вIашагIкхетара уйла йора Мухьмада. Ший новкъостех, цар толамех дувца-м дукха дар цун. Бакъда доарахой гулбеннача зале чуваьлча кIезиг-дукха веха хьайзар из. Цо хьалхе а алара кийчдаь дешаш кертачура дIадахадар. Чемодан хьа а йила совгIаташ дIа-юха декъа волавелар из.

— Мишта яр цига, хала ярий? — юххера а дIадоладир цо къамаьл.

— Фу аргда вошилг. Тхох лаьца-м ишта а дукха язду, — аьлар залерча цхьанне. — Хьай новкъостех, хьайха дувцал тхона.

ЧIоагIа теркам тIабохийташ ладувгIар тIемахоша-интернационалисташа лоамар венача зIамигача саго дувцачунга. Мухьмада дувцар колхоза вахарах, шоаш мел хьувкъам чуийбу. Цо къайла дахьанзар кхоачамбоацараш а.

— Хье мичахьа хиннав хьо эскаре гIулакх деш? — хаьттар цхьанне.

ТIаккха дагабехар Мухьмада ший вежарий. Эскаре гIулакх де уж накъабаьха, цигара цIабийрза ха. Кхо воша: Салмани шолаваь Бесланин Руслани форда тIа хиннаб гIулакх деш. ЦхьоалагIча статьяй старшинаш а болаш цIабаьхкар. «Бакъда, со-м цхьаккха чин ца луш вера», аьлар Мухьмада вела а венна.

...Дукха дика хIамаш дахьаш дена хилар Мухьмада 1987 шу: Юртбоахама техникуме деша эттар, цул тIехьагIа колхозхоша из хержар колхозникий Ерригсоюзни IV съезда делегаталла. Дукха да Мухьмадах лаьца язде йиш йолаш — бIарчча книжка.

«Ший моттиг кораяьй зIамигача сага вахаре, — йоах цунах колхоза председатела Бузов Анатолий Михайловича. — Тхона цу тайпара нах чIоагIа эш, — аьле тIатох цо. ХIаьта са а безам ба сайгара цо аьнначоа тIатоха: «Цу тайпара нах берригача мехка эшаш ба, хIана аьлча, перестройка хьаераш ба уж».

Тахан Патиев Мухьмад массаза а санна ший «газика» тIа болх беш ва. ХIаьта сайрийна цIагIа хьежа ваьлча, из учебникаш деша Iохоргва. ЦIаьхха книжка юкъера машиннаькъа билет бIаргагургда цунна. ТIаккха духьал оттаергья тIема госпиталь. Цига дарба дайташ бола тIемахой-интернационалисташ.

ХIаьта Мухьмад вахаре керда цхьаькха экзамен дIаяла кийчлуш ва, — хьувкъам чуэца.

Укхаза сона дагадехар сийлахьча йоазонхочун М. Горьке дешаш: «Вахаре массаза а я турпалал гойта моттиг». ТIаккха Патиев Мухьмада къахьегама биографе цIаькха а тешал ду Горьке уйлаш нийса хилара.

В. ДАВЛЕТУКАЕВ.

Дикача нахах

ЦIИЙВАЛА ВИЙЗАВАЦ

Тахан а тIехьа дагадоагIа Кравченко Иван Андреевича шийна партбилет хьалуча хана дивизен политотдела начальника аьнна дешаш: «Новкъостий тIемахой! МоастагIчунцарча цабезамо кхотадаьд шо, дизза Даьхен къонгаш шоаш хилар хьагойтар оаш. КIеззига ха яьлча, шо-шоай партийни организацешка дIагIоргда шо. МоастагIа вохавеча кхы а денналера хIама шоана карагIдалар лов сона». Уж дешаш аьлар 1943 шера аьхки. 1945 шера 9 мая Коталон ди тIакхача ма дукха ха а яр меттахьа. Цхьабакъда, советски наха дика-м кхетадора немецко-фашистски Германи кастта йоахаерг хилар.

...Иван Андреевич Октябра нийсархо ва. Из ваьв 1917 шера къеча дезале, Украинне. Хьалха байзар къахьегам. ВоккхагIа волча вешийца кхойтта шу даьлча гIоне чкъаьрий лувцаш болх беш хилар из. 1938 шера Советски Эскаре гIулакх де тIавийхар. ТIема шераш а тIехьа дIалаьрхIача бархI шу дIаделар цо эскара. Юххьанца Даьхен доазув лораде хилар.

Халача 1942 шера Коммунистически парте дIаэцар дехаш заявлени ялар цо. Партийни билет хьаэца кхоавинзар — хала чов хилар цунна. Калаче яхача городе дукха иллар госпитале. Цига вийрзачул тIехьагIа Грознен Бакуи мехкдаьтта районаш лорае хьожавир.

1946 шера эскарера цIавийрзар И. Кравченко. Сага йоалаяь укхаза, Кавказе, ваха Iийра.

Ше дунен чу даьккхача 70 шера дукха халонаш ла йийзай ветерана. ХIаьта тахан къахьегачарна юкъе ва из, цо болх беча Карабулакски химически реагентий заводе. Духхьал ханна воккха хиларах лаьрхIа Iац Иван Андреевич заводе коллективе, цун дийллача шерача дегах, йIаьхий къахьегама опыт камаьрша уллувчарна дIалуш хиларах лоархI.

Шерашка диллача дукха ха я из пенсе вола. Цхьабакъда, сатем яхар фуд-м хац цунна. ХIанз из шоллагIча цехе технологически оборудованега хьожаш вола слесарь ва. Къона я цеха коллектив. Цудухьа ветерана йIаьхий опыт укхаза чIоагIа накъайоал.

...Тахан 45 шу даьнначул тIехьагIа дагаягIац Иван Андреевича шийна партбилет хьаденнача дивизе политотдела начальника тайпан цIи. Маьлхо йоагаль гимнастерка тIа а ювхаш, ше санна болча бIухой мугIаре ше лаьтта дагадоагIа. ХIаьта цу гимнастерках хийла осколко яьккха къорг а йоаллар. ЦIаккха а дицлургдоацаш цун дег чу дийшар политотдела начальника дешаш. Из мел вах дицлургдоацаш.

Цу факто уйла яйт тахан дукkхача хIамай: перестройке малагIча позице латт ше, цу юкъе малагIа дакъа да цо ше хьош дар. Массаза а хиннадий — теш цун доши гIулакхи вIашка доагIаш? Дерригa вахар дагалаьцача хиннаяц цо аьннар аьннача доацаш моттиг. Цудухьа тIехьенна хьалхашка цIийвала везаш вац из.

А. СИНЧИНОВ,
тха штате воаца корр.

Оаха яздаьчун лерагIа

«Наьха хьашташ дицдаьд»

Иштта цIи а йолаш яр укх шера 12-ча марте «Сердало» тIа араьнна критически корреспонденци. Цу тIа дувцар «Малгобекский» совхозе хьаьнала къа а хьегаш Инаркъе юрта бахача наьха вахара а къахьегама а хьалаш лерттIа вIаштIехьдаьхадоацилга, цар хьашташ кхоачашдара Малгобекски райoна цхьабола кулгалхой сагото еш боацилга. Совхоза къахьегамхой хьашташка къаьстта во хьож торговле болхлой.

Цу хьакъехьа редакцега жоп дайтад Малгобекски райпо правлене председатела С. Мамилова. Цо язду корреспонденце тIа дийцар бакъда, яхаш.

ХIанз райпо правленеси торгови отделои шоай цIенхашттача тIахьожама кIал ийцад дефицитни товараш дIа-хьа декъара дош. Хадданза хьайбай фермашкен жа ларгача пункташкен автолавкаша дохка дIакхухь наха чIоагIа хоатташ дола товараш: шекар, индийски чай, хьоара, юача хIамана дIадетта сода, кхыдар. ТIехьарча бетташка универмага болхлошен автолавкашеи фермашка дIа а йихьа хьайбаш леладерашка ехкай кхаь тайпа импортни туфлеш, кхалнаьха костюмаш, Польше хьаяь маIача наьха ботинкаш, кхытайпа товараш. ХIаьта райпо хьаенна хинна 30 хIамаш тега машинкаш ерригаш а юртбоахама къахьегамхошкеи тIема инвалидашкен дIаехкай. Иштта, духхьал хьайбаш леладерашка ехкай дукха ха йоаццаш ена хинна «Фея» яха 22 хIамаш ютта машинка а.

Юрта боахама къахьегамхой хоатташ долча товарашца Iалашбара дош дийцад райпо партийни собранеи правлене заседанеи. Цигача кийчъяьй ахархошта, хьайбаш леладерашта гIулакх дара дош тоадара йола лаьрхIа мероприятеш.

Наха хоатташ дола товараш дIа-хьа дIекъача цIенхаштта кхоачамбоацараш нийсдалийтарахи харцо лелаярахи райпо правлене соцамагIа балха тIара дIаваькхав «Универмага» чуйоагIача № 4 йолча тика заведующе новкъост Мамергов.

Редакцегара: «Малгобекский» совхоза болхлой дефицитни, чIоагIа хоатташ долча товарашца хайра Iалашо ца ярал совгIа «Наьха хьашташ дицдаьд» яхача материала тIа дувцар Инаркъе газ чуйиллара гIулакх дукkхача хана денз юкъагIа диса латталга. Цун керттера бахьан - Малгобекски РАПО из болх чакхбаккха ахча хьа ца хецар.

Дукха ха йоаццаш юха а Малгобеке даха хилар тхо хьалха йийца проблемаш йолаш я е яц хьажар духьа.

Хьалхара тха къамаьл хилар Инаркъерча юрта Совета исполкома секретараца Н. Картоеваца. Юрта газификаци ярах лаьца цо аьлар:

— Укх шера газификаци е лерхI Степная, Ахриева, Подгорная улицашка. Газификаци е ахча хьахийцад. Бакъда, гIулакх теша мегаргволаш дац. ХIана аьлча, цхьацца хIамаш тоъаш яц яхаш болх дIаболабаьчча бисаб болхлой. Гурахьа йистейоаккхаргья йоах «Горгазо» газификаци. ХIанз мо мара цо болх ца бой цхьаккха хургдац аьнна, хет сона.

Цул тIехьагIа райпо хилар тхо.

— Дика болх ба хьо вена. Тахан «Малгобекский» совхоза ферме ваха кийчвенна вагIар со, — аьлар райпо правлене председатела С. Мамилова.

Массанещца хьаккхашта къамаьл дир председатела. ДIаяздир хьанна фу эш. БархI хIамаш ютте кхоъ хIамаш теги машина яр доаркаша йийхар, кхыдола товараш доацаш. Юххера тхо къасташ комбикорма эший шоана? — аьна хаьттар председатела.

— Еза, — аьлар массане.

— 30 тонн енай тхона. Цунах пхиъ тонн шоана хьалъяйтаргья. Галеш кийчдергда оаш.

Доаркаша ма аллара, тIехьарча хана ферма болхлой товарашца Iалашбара гIулакх хувцалуш доагIа. Бакъда, из тоаденнад ала гаьна да.

Ала доагIа, цхьадола товараш респотребсоюза, КРУ инспекце амарах дулха заготовка яьча нахага йохка езаш хул. Цудухьа райпо вIаштIехьдалац цу товарашца нах Iалашбе.

ТIеххьара тха къамаьл хилар КПСС Малгобекски горкома секретараца Л. Шестопаловайца. Газета яьча выступлене хьакъехьа цо дийцар:

— 28 апреле хилар парте горкома бюро. Цига ладийгIар райпо а ОРС а кулгалхоша яьча отчеташка. Фермашка ухаш йолча автолавкашта тIахьожам лоаттабу КПСС горкома оагIорахьара а профсоюза райкома оагIорахьара а.

ХIаьта Инаркъерча газификацех цига ахча хьахийцалга мара кхы хIама ховш яцар секретарь. Парте горкома кулгалхошкара хIанз а жоп деннадац редакцега цу хьакъехьа. Хетачох, цу гIулакха уж вIалла сагота бац. Iа хьатIада дукха ха йисаяц. Цудухьа бакъахьадар из болх ма хулла сихагIа чакхбаьккхача. Къамаьлаш дувцарах хьабоаллаш цхьаккха пайда бац. Парте горкома а райисполкома а кулгалхоша тхоашта цу хьакъехьа доагIаш дола жоп далар дог доах оаха.

Изобретателеи рационализатореи цIей

КЕРДАЧОА—ШЕРРА НИКЪ

Производства новаторий творчески балхо йоккха моттиг дIалоац тахан. Перестройко, вай обществе дIегIаенача демократизаце хьинар айдаьд цар, низ болийтаб.

Вай республика изобретателаша, рационализатораша, ВОИР активо шоай практически балхаца гIо ду производственни планаш кхоачашъяра, къахьегама овсарле лакхъяра, продукцега дIадодар лохдара, материалаши къахьегама кхоачамаши кходара. 1987 шера технически творчествана юкъе дакъа лоацаш 8 эзар гаргга саг вар. Цар творчески къахьегаш хьайир 146 изобретении 9 эзар рационализаторски предложении. Царех халкъа боахама 7,3 эзар рационализаторски предложении 45 изобретении юкъеяхийтарах 13 миллион сом гаргга пайда баьлар.

Изобретательскии рационализаторскии балха боарам лакхбара лоархIаме средство я новаторий социалистически яхь.

Новаторий республиканскии отраслевии яхьа, завода а фабрика а чухь изобретательстван рационализацен хьакъехьча яхьа хьалашка къахьегама коллективаша производственни планаши социалистически декхараши кхоачашдеча дакъа лацийта новатораш оарцагIбахара юкъедоаладаьд изобретенеехи рационализаторски предложенеехи пайда эцара чотагIа натуральни хьисапе ресурсаш кхояра, къахьегама овсарле лакхъяра, продукцега дIадодар лохдара хьокхамаш.

ЧIоагIа пайдане я цехашта, участкашта, общественни творчески объединенешта, къаьст-къаьстача изобретателаштен рационализаторештен юкъера яхьаш санна йола новаторий социалистически яхьа формаш. Шоай группашка социалистически яхье цкъа котъяьнна Iийнаяц СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, ГрозНИИ, ТЭЦ-2 новаторий коллективаш.

Творчески бригадашта юкъе доккхийча хьокхамашца белгала я СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, А. Н. Костюченко, В. А. Воронов юкъе вола, «Терек» яхача Нохч-ГIалгIай мебельно-дахчах хIамаш еча производственни объединене Ю. И. Новиков, И. А. Зинченко, В. А. Баженов юкъе бола новаторий коллективаш. Индивидуальни социалистически яхьа доккхагIа толамаш даьхарашта «Изобретательстван рационализацен отличник» яха наьхк тIа ехка значекаши ахчан премеш лу. Иштта совгIат деннарашта юкъе ва «Грозэнергоремонт» яхача ремонтно-троллейбусни управлене слесарь Г. П. Меньшиков, тампонажни управлене механик В. И. Уланов, трамвайно-троллейбусни управлене слесарий бригадир Б. Ф. Пантелеймонов, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода слесарь Я. К. Кравец, кхыбараш.

ХIара шера ВОИР областной совето «Республика дикагIйола кхалсаг — рационализатор, изобретатель» яха цIи яккхара конкурс ю. 1987 шера йола ВОИР областной совета преми хьожаьяй СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода йоккхагIча инженера С. А. Мичуринана, хIаьта Швейни производственни объединене экспериментальни цеха раскладчица В. П. Солдатенко ВОИР Центральни Совета лауреат хилар.

Социалистически яхь лоаттаярца цхьана ВОИР-а организацеша къахьегамхой технически творчествана юкъеозара шерра пайда ийцар общественни хьажараши тематически конкурсаши санна йолча формех. XII пятилетка 2 шера 720 хьажари 788 конкурси хиннай. Конкурсашка хьачубеннаб 13,5 эзар болх. Царех 8 эзар производствана юкъебихьаб. ВОИР областной совето облсовпрофацеи ПТО областной советацеи цхьана дукkхача хана денз хIара шера ю производственни процессашта механизации автоматизации яра а кулгашца беш бола болх кIезигбара а хьакъехьа дикагIйолча предложене республикански конкурс. ДIадахача шера цу конкурса итогаш йир «Iилма - технически идейи ярмарка» йолча хана. Конкурсе яхкийтача цхьайолча разработкех «Ярмарка» экспонаташ хилар, хIаьта предприятешкара конкурсни комиссеш 150-нел совгIа болча балхага хьежар. Царех 29 республикански конкурсни комиссе бахьийтар.

Разработкаех дикагIа лаьрхIай «Ремонт яра бурув детта турбаш кийчъяра эша механизированни комплекс» яхар. Цун авторашба «Грознефть» трубно-инструментальни базера Э. А. Каракозов, Г. Т. Кузнецов, М. Н. Захарченко. Цу комплексо механизаци ю халача технологически процессашта, дикка кIезигбу кулгашца беш бола болх, шера 50 эзар сом ахча кходу.

Конкурса призерашта юкъе премеш еннай: «Открыткаш механически хьакъоастадара йола устройство» хьаярахи юкъеяхьарахи машиннаькъацарча Грозненски почтамта инженера Г. Я. Айдуляна, трамвайни вагонашта ремонт яреи гIулакх дареи производственни процессашта механизаци яра тIаерзаяь 3 рационализаторски предложени оттаярахи юкъеяхьарахи трамвайно-троллейбусни управленерча Б. Ф. Пантелеймоновнеи Г. М. Бубенщиковнеи, кхыча авторашта а.

ДIадаха шу чакхдоалаш электрическии йIовхалеи энерги кхояра хьакъехьа дикагIйолча предложене 21-ча республикански конкурса итогаш йир. Цунна юкъе дакъа лоацаш хилар республика новаторий дукkха творчески коллективаш. Цар хьалхашка ера 20-нел совгIа предложени. Уж предприятешка производствана юкъеяхьаро 1987 шера 326 эзар киловатт-сахьат электрически энерги, 68 эзар гига-калори йIовхал, 104 эзар сом мах бола 11 эзар тонн условни доагор кходе йиш хилар. ДикагIа лаьрхIар СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода болхлой А. А. Архипова, Н. В. Абросимова, Э. С. Травинина, кхычар «Товарни продукт хьакъоастаяра 6 атмосфера йолча утилизационни Iанарах пайда эцар» яха предложени. Конкурса призерех цаI ва «Гойт-Кортерча майдане кондукторца бурув тохача оборудоване компановка хувцар» яха предложени оттаяь В. А. Найпак. Из производствана юкъеяхьаро йиш хилийтар дIайохийтача электрически энергех 23 эзар киловатт-сахьат кходе.

ВОИР областной совето, юххьанцарча организацеша шерра юкъекхувл социалистически яхье котбаьннараш хоастабара моральнии материальнии формаш. Предприятей, цехий, участкай коллективашта вымпелаш, сийлен грамоташ тел. ХIаьта къаьст - къаьстача болхлошта — «Изобретательстван рационализацен отличник», объединене, предприяте, цеха, участка дикагIвола рационализатор (изобретатель) яха цIи лу.

Цхьаццаболча новаторашта карагIдаьннарий мах белга да царна сийлен цIи луш хилар. ХIанз «РСФСР заслуженни изобретатель» яха цIи енна республике 2 саг ва, «РСФСР заслуженни рационализатор» яха цIи енна — 5, «НГIАССР заслуженни изобретатель» яха цIи енна 16, «НГIАССР заслуженни рационализатор» яха цIи енна 45 саг ва.

Уж еза цIераш енна ба трамвайно - троллейбусни управлене слесарий Б. Ф. Пантелеймонов, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводера А. Н. Костюченко, В. А. Воронов, «Октябрьнефть» НГДУ-ра А. Н. Михайлов, кхыбараш а.

Изобретательствои рационализации дIахо яхьар хIанзарча кагирхоех тийша да. Кагирхой технически творчествана юкъеозара цхьа лостам а болаш болх бу ВОИР СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, «Октябрьнефть» НГДУ, «Красный молот» завода советаша. ВОИР СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, «Октябрьнефть» НГДУ, «Красный молот» завода советаша. ВОИР СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода совето администрацеца цхьана хIара шера завода дикагIволча къоначa рационализатора конкурс ю. Цига теркал ду рационализаторски балха тIа дикагIа толамаш дахара тIехь латтача яхьа юкъе творчески гIулакхаш деча кагирхоша дакъа лацар.

ВОИР областной совете йилла еза ший лоIамерча технически творчества республикански базови клуб. Цо организационно - методически новкъостал, клубий активаи цар кулгалхойи экономически, патентни, правови, кхыйола специальни знанеш лакхъяра новкъостал де, творческии информационнии гIулакхаш де деза. ГIулакхаш дарал совгIа ВОИР совето кхы тIа средстваш яла а еза. Изобретенеши рационализаторски предложенеши юкъейоалаярах баьннача пайдах цхьадола дакъа ВОИР-ага дIадахийтара предприятешта дIахьожадаьд правительствас. Из дакъа хьалха 0,3 процент мара ца хиннача шозза дукхагIа даьд соахкара шу дIадолалушше СССР Министрий Совето. Кхы тIа луш йола средстваш дIайохийтаргья ший лоIама технически творчество (конкурсаш, выставкаш) дегIайоалаярга, материалаш, инструмент, оборудовани, инвентарь эцарга, шоай лоIамерча авторашта технически, правови, кхыдола новкъостал дарга, КСТТ хьалъяргеи ремонт яргеи.

Помещенех аьлча, базови клуб чуюлача помещене хьакъехьа гIулакхаш низткъала да. Эттача хьалага диллача горисполкомо яла еза клуба помещени. Бакъда шу долалуш оаха дукkхаза дийха доллаше, хьалхадаьккха доллаше укх гарггарча хана базови клуба помещени къоастае тигадац тхона. Цу гIулакхо юхаувз кадрови дешаш къоастаделга а хьаеш йолча клубаштеи цхьацца болча новатораштеи правони новкъостал делга а.

Мехка вахаре хIанз лоархIамеча политически событе — XIX Ерригсоюзни партийни конференце дог ураоттадаьд вай республика изобретателийи рационализаторийи. Украинаи Белоруссеи къахьегама творчески коллективай инициативагIа Нохч-ГIалгIайчен новатораша цу событе сийна технически кердадараш производствана юкъедахьарах кходаьча рузкъан фонд хьае кхы тIа декхараш тIаийцад. Шоаш тIаийца доккхий декхараш XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллаш кхоачашде лаьрхIад «Старогрознефть» НГДУ, трамвайно-троллейбусни управлене СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода, кхыча предприятей изобретателашеи рационализаторашеи.

Изобретателеи рационализатореи профессиональни ди белгалдоаккхаш республика новатораша берригa шоай творчески низ тIабохийтаргба XIX Ерригсоюзни партийни конференцена ма боагIара накъабахара.

А. РОМАНОВ,
ВОИР Нохч-ГIалгIай областной пресс-группа кулгалхо.

Перестройка: театри вахари

МИШТА БОАСТАРГБА ШОД?

ГIАЛГIАЙ ДРАМТЕАТРЕ ЭТТАЧА КЪОВСАМАХ

Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай драматически театре 1978 шера хьахилар гIалгIай труппа. Цу хана денз дика толамаш а даьхадар цо. Цун болх белгалбаьккхар Ерригсоюзни а Ерригроссийски а театральни хьажарийн фестивалийн Дипломашца.

Труппа къаьстта белгалъяьлар 1984 шера июле Москве, 1986 шера июне Ленинграде. 1984 шера оттаяьча А. Прохановеи Л. Герчиковеи «Иду в путь мой» яхача спектаклах Нохч - ГIалгIайчен Ленински комсомола премi елар.

ХIаьта 1985 шера А. П. Чехова произведенейгIа оттаяьча «Юбилей» яхача спектаклах городе Таганроге хиннача Чехова пьесех йолча Ерригсоюзни фестивале цхьоалагIча степена Диплом делар.

ГIалгIай труппо тоъал спектаклаш увттаяьй шоай дика аьттув боалаш а наьха теркам тIаозаш а. Зрителий бага а баха, талант йолаш актераш ба труппера дукхагIбараш.

Цхьабакъда ши шу гаргга ха я хIанз труппо цхьаккха спектакль зрителашта бIарга ца яйта, цар болх лоарзагIа баьнна. Фуд цига хиннар? Новкъадар? МалагIа бахьанаш да нийслураш?

Ховш махиллара, ах шу гаргга ха я Паччахьалкхен ГIалгIай театр хьакхелла, аьнна официально хьакхайкадаь, бакъда цул совгIа хувцаденна хIама дац укхаза.

Лакхехьа дувцачун хьакъехьа оттадаьча хаттараштa шийна ховчох жоп дала гIерташ да Паччахьалкхен ГIалгIай театра литературни даькъа заведующе Оздоева Фатимас редакце дайта каьхат. Цунна жоп дала, театрах лаьца шоашта хетар ала оаха хьийхаб театра ший болхлой, цунца а гIалгIай къаман культураца а бувзами хьашти дола нах.

Тахан газета оагIон тIара оаш дешаргда царна хетар.

IАТКЪАЧОХ ГУЧЧАХЬА

Вай обществе хIанз эттар революционни хувцамаш дара хьал хиларах тарра белгалдаьнна да. Перестройкои гласностои вайна йоккха таронаш лу демократи шеръяраи халкъа инициативах пайда эцараи. ЦIаккха а хIанз санна долаш долчун критически мах хоадабеши деловой предложенеш йолаши дукха публикацеш хиннаяц кепайоазон тIа. Наьха инициатива сомайоаккхаш, цунах ког гIортолга еш хиларца я перестройка чIоагIа а. Цудухьа дукхагIа эгIазкхувл демократегахьа кхувдаш болча наьха, бIарччача коллективай, хьдда йола предложенеши инициативаши вахаре эггара хьалха кхоачашъе декхарийла йолча министерстваши ведомстваши теркал ца еш юташ е царна гуччахьара новкъарленаш еш хилча.

ТIаккха хеталу — газеташа шоашта товр дувц, ко бе доаллараша шоай хьаштдар ду, — аьнна. Кхы мишта лархIа йиш я центральни газеташ тIеи журналаш тIеи цкъа санна, массехказа НГIАССР культура Министерства балха критика еш статьяш язъяь йоллаше а, гIулакх меттахьа ца доалаш хилар. Уж я: «Атта дий министр хила» (1987 ш. «Крокодил»), «Фельетона турпала грамота» (1988 ш. «Крокодил»), «Цхьан конфликта хроника» (1988 ш. «Советская культура»).

Театре етташ йолча дуккхача телефонаша, хьаухача наха, кхухьийтача письмоша хьахьокх тха коллектива кхел тайп-тайпарча наха — студенташта, йоазонхошта, болхлошта, гIулакхерча наха-бе-башха йоацаш ца хилар. Фуд тIаккха хIанз керда хьахиннача Паччахьалкхен ГIалгIай театре хулаш латтар?

Укх шера 12 январе демократех ког гIортолга а еш, театра кулгалхой хоржилга чакхдаьккхар коллективо. Керттера режиссер а директор а Беков Мустафайх ве лаьрхIар. Укхаза белгалдаккха деза кхаж тоссаш хиннача 42 сагах 38 из керттера режиссер хилар ловш вар, хIаьта 21 из директор а хилар ловш вар. ХIаьта Беков ше шийна тIехьа кхаж тоссаш мича вар.

Директореи керттерча режиссереи болх цхьан саго, вешта аьлча, художественни кулгалхочо лелабеш моттигаш дукха а я вай мехкарча театрашка, из хиланза дарг доаца хIама долгах шеко а яц. Из саннадар тха театре де мегаргдолаш хилара хьакъехьа РСФСР СТД правленс секретара В. Урина кулг тIа а долаш каьхат а да РСФСР культура Министерстви НГIАССР культура Министерстви хьадайта. Цу каьхата тIа республика культура Министерства позици гIалат а тактически харцахьа а, А. Г. Киндарова приказагIа Паччахьалкхен ГIалгIай театра директор хьожавар коллектива лоIама, демократе нормаштеи принципаштеи духьалара а хIама лоархI.

Со ца кхеташ цхьа хIама да: коллектив ший лоIамагIа болх бе дIайолаялларах кхер е художественни кулгалхочун балха оаха могавеш вола дуккхача шерашка мехка тайп-тайпарча театрашка болх баь, 16 гаргга спектакль оттаяь театра гIулакх дика довзаш, коллективе лоархIаш вола саг, бухсоццаш аьлча, из цаI мара кхы воаца гIалгIай театральни режиссер ца мегаш я НГIАССР культура Министерства ховш дац. Цхьабакъда, къаьгга да цхьаькха, лакхехьа латтача инстанцеша шийна ца мегийтаре, тха коллективо цунах ког гIортолга еча паччахьалкхен предприятех долча Законаца иштта бегаш-м бергбацар министерствос. Кхо бутт совгIа ха яьккхай цо цхьацца бюрократически волокита а лелаеш, коллективо хержа кулгалхо балха дIатIа ца вохийташ. Цудухьа театра таро хиннаяц кадраш лаха, счет хьаелла, оборудовани Iалашъе иштта кхыдараш де.

ТIаккха укх шера 14 апреле тхона лакхехьара оттабаь театра кулгалхой хьакхайкабир. Цул тIехьагIа театрерча 38 саго заявленеш язъяьй балхара дIабовла, аьнна, ши бутт совгIа ха я оаха алапи ца эца.

Шоаш лакхера IотIателача приказашца коллективе перестройка хьаяйтац хьакимаша.

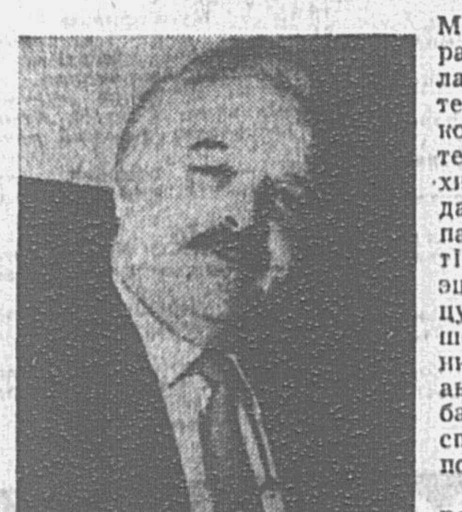

Тха театр хIанз таро йолаш дац ший программа вахаре чакхъяккха: керда репертуар хьакхолла, жилищни дош къоастаде, труппа творчески низ совбаккха йиш хургйолаш кагирхой деша бахийта, театр торжественни хьале хьаделла.

Консервативни низашеи театральни гIулакх тоадара раьза боацарашеи мел чIоагIа духьале ярагIа, тха коллектив ше хьалаьца гласноста, Iаткъаш дар гуччахьа дувцара, доаггIар хьадехара, вай общества ерригача сферашка революционни хувцамаш дара новкъарло еш мел долчунца гоамал хилара позици дIахьош я. Труппа хIанз спектаклашта, репетици еш я. Из дог тийша я ше кхы а тIехдика спектаклаш вай зрителa гойтаргхилах.

Ф. ОЗДОЕВА,
паччахьалкхен ГIалгIай театра литературни даькъа заведующи.

ТЕАТР ХЬАХИЛАРА ПРОБЛЕМЕХ

Паччахьалкхен ГIалгIай театра литературни даькъа заведующе Ф. Оздоевас газета редакце дайтача каьхата жоп луш, сайна хетар а оалаш а долаш долчох газет дешараш дIакхетабе а лаьрхIад аз.

Керда театр хьаделла кийчлуш режиссер Р. Хакишев керте а волаш, гIалгIай труппо хьинаре болх а беш, ший репертуаре 8 спектакль оттайир.

1985 шера сентябрь бетта цу труппе режиссералла-постановщикалла цо ше дехарагIа хьайийцар хьалхагIа РСФСР тайп-тайпарча театрашка договорагIа болх баь вола М. Беков.

Дукхача хана кийч а ль, А. Бокова «Беке къонгаш» яхача романагIа спектакль оттае безам хилар цун.

Лоацца аьлча, из спектакль оттаярга 16 эзар сом гаргга ахча дахар. Из спектакль оттаеча хана шийга дIааьнначунга ла ца дувгIаш, кхоачамбоацараш теркал ца деш чакхваьлар Беков. ТIаккха премьера хиннчул тIехьагIа спектакла ира критика йир КПСС обкома Пленуме.

Лакхехьа маалларa къа а хьийга, средстваш а дIаяхийта кийчъяь из спектакль ерригаш а 10-зза мара зрителашта оттаьяц. Белгалдаьха кхоачамбоацараш дIа а даьха, романа шоллагIча даькъана инсценировка е дIайолае езача, М. Беков бехк боацаш шийна халахетар даьрг а лаьрхIа, труппе цIур бехка волавелар.

Эггара хьалха шийна мел могар дир цо труппера Р. Хакишев дIаваккхара.

Хакишевна тIеххьа театрера дIавала везача кхьачар М. Бекова леладечоа ше раьза воацилга дIахайта вола театра директора заместитель хинна М. Ужахов. Бековс низи хьнари керда театр хьадара тIа а ца дохийташ, ший гIулакх хьалдаккхара кулгалхоштеи труппанеи юкъера юкъ яхара тIадерзадир. Ший кара доал эца гIертача М. Бековси цунна тIехьабаьнна леларашеи театра производственни кхолламеи болх «парх» аьнна бохабир. 15 бутт дIабаьннаб труппо цхьаь а цаI спектакль ца ловзаю, керда постановка ца оттаю.

Уж къовсамаш дIадахара а керда театр хьаделлара а мел могаш дар даьд республика культура министерствос. Юххера а ГIалгIай драматически театр хьахиннад.

Амма М. Беков труппага болх хьа ца байташ, вIалла дулургдоацараш министерствона тIадехкаш, хадданза собранеш еш, каьхаташ яздеш хьавоагIа. Массехказа аьнад цунга керттерча режиссера балха тIа дIатIагIо, аьнна. Юххьанца раьза вар из цу гIулакха, нагахьа санна театр хьаделле, цунца помещени, болхлошта 20 квартира лой, театрага болх ца байташ ах шу доаккхийте, цун цхьанна гIулакха культура министерство юкъе а ца гIерташ. ТIаккха хIанз театр а хьадаьчул, помещени а къоастаяьчул тIехьагIа Бекова дIадех шийна художественни кулгалхочун керда должность театре хьаелгеи директора а керттерча режиссера а полномочеш ерригаш шийга дIалулгеи.

Хоржамаш долча хана театра коллектива дIахайтар йолаш йолча положенегIа 2-ча категорегIарча театре цхьан саго керттерча режиссереи директореи ши болх лелабе йиш йоацилга. Амма собрани дIахьош хиначa М. Бекова ший лоIамагIа цу шийна а балха тIа вахийтара кхаж тасса отгавир ше.

Хоржамашка кхаж тоссаш волча 42 сагах 38 керттерча режиссералла хержар Беков, хIаьта 21 — директоралла. Ховш махиллара, кхадж тоссаш барех 50 процентi 1 совгIеи ца хилча кандидатура чакхъялац. Хоржамех хьахинначун ларда тIа министерствос теха приказ, ше цунна раьза вац, аьнна, юхадайтар Бековс.

Театр хьаделлара гIулакх цхьан кога тIа даккхар духьа СССР къахьегамагIа йолча Паччахьалкхен Комитетои ВЦСПС-он могадечча бесса КПСС обкомацеи НГIАССР Министрий Советацеи дага а даьнна, оаха 15 апреле театра директоралла хьожавир В. Наурбиев, хIаьта цун заместителалла — Б. Хамхоев.

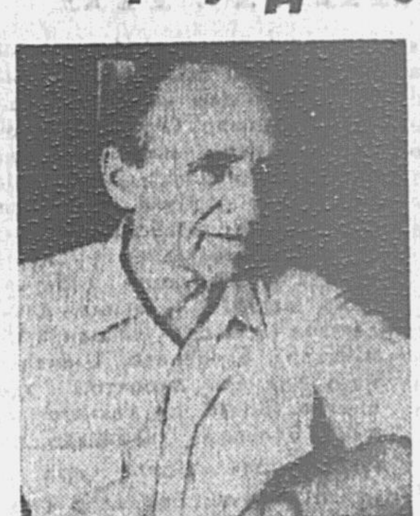
Цхьабакъда цхьа-ши ди далалехьа шийна тIехьа мел вола саг хьагул а ваь, ше профкома председатель хиларах тарра, Бековс решени тIаийцар царех кулгалхой ца лархIеи цар тIадилла гIулакх кхоачаш ца деи.

Таханарча денга кхаччалца иштта дIадодаш а да из гIулакх. Амма белгалдаккха деза театре болх бечарех дукхагIбараша, М. Бекова леладу гIулакхаш харцахьара хеташ а из хьал ца лоацаш а хилар. Конфликтни ситуацеш дIа а яьха, театра болх сихагIа дIаболабе гIерт уж.

ХIаьта культура Министерство уж хьал а лоацаш, Паччахьалкхен ГIалгIай театр сихагIа хьаделлара шийна могар деш я.

А. КИНДАРОВ,
НГIАССР культура министр.

ФУД ЭШАР?

Театр къаман вахара кизга да оалаш да. ХIанзалца из кизга дацар гIалгIай къаман. Дукха догдаьхад, дукха сатийсад из хьахиларга, хийла дIавахав дунен тIара цунга сатувсаш.

Эггара тIехьа а ер шу долалуш культура министерства приказо хьакхайкадир Паччахьалкхен ГIалгIай театр хьахилар.

ТIаккха хIанз фуд эшар?

Эшаш хIамаш-м хургда, новкъарленаш а хургья. ХIанз а вIаштIехьдаьннадац помещене гIулакх, хьахинназ постановочни цехаш. Эша хургда кхы а. Массадола хIама цхьан дийнахьа дIадалац новкъара, кулг Iолостадича вIаштIехьадалац гIулакх.

Иштта хьалаш доллашехь гIалгIай труппо (кастта итт шу дуз из вIашагIъелла) хьалха лерттIа болх мабаьбий. ТIаккха хIанз фу хиннад? ХIанз-м ерригача труппо сатийса дола театр хьахиннaчул тIехьагIа, дагалаттар кхоачашхинначул тIехьагIа халонаш Iокаг а еш, чуйина болх бе мабоагIарий.

Театра болхлоша йоах, театр торжественно хьаделларгдац, аьнад шоашка. Из хьаделла карадараша йоах хьаделларгда. Театро йоах керда спектаклаш кийчъе ялх бутт ха йийхаяр шоаш министерствагара. Репетиционни простой, оал цунах. Еннаяц министерствос из ха. Еннаяларе бакъахьа яр, хIанз хIаьта а вета а ялхлагIа бутт боалаш ма латтий из простой йола. Театре йоах тхона кхоачашъюлургйоаца план еннай министерствос, кIезига еннай дотаци. Культура министра нов. Киндаровс йоах — дотаци эшшача хана тIатоха йиш я, ший.

Цхьаькха да укхаза аланза даргдоацаш. Кхаь институте дийша, лакхехьара театральни образовани йолаш актераш ба театре болх беш бараш. Укх итт шера ворхI мара квартира еннаяц царна. ХIара шера цхьацца мукъагIа еннаяларе а, иттане вахар тоадаь ма хургдарий. Культура Министерство декхарийла я из дош республика кулгалхошта хьалхашка цIенхаштта оттаде. Боккъалдар аьлча из культура Министерства декхар хина ца Iеш, республика кулгалхой декхар а да. Керда хьахиннача театра лерттIа е йоаггIаш йола йоакхо йоагIа.

Юххьанца духьала халонаш нийсъеннаяле а, керттердар гIалгIай халкъо сатийса профессиональни театр хьахилар да. Цун болх лерттIа дIабахара, из тешнаме когаш тIа ураоттара эшар хIанз укх сахьате цхьа хIама да. Лакхехьара театральни образовани а йолаш, мехка тайп-тайпарча театрашка болх баь опыт а талант а йолаш режиссер ва М. Беков. Цо творчески кулгал шийна дIатIаэцари цои директореи ши-шийга доагIар къоастадари, царна юкъе барт хилари да эшар. ТIаккха таро хургья коллектива шийна тIадежа дола, халкъа эстетически кхетам балара декхар кхоачашде.

Цхьаькха хIама да. Къаман драматурги ларде а йолаш, мара хьахила йиш яц бокъонца дола къаман театр, къаман театраца цхьана мара дегIаяь йиш яц къаман драматурги. ГIалгIай драматически театро ше болх бе дIадолалушшехь из хIама теркалдиц, аьнна хеталу, цун планашка диллача.

Ахьмад БОКОВ,
НГIАССР халкъа йоазонхо.

БАКЪДАР ДАЙЗАЧА...

Республике, кхыметтел ерригача Россе а тха театрах дола хабараш йоахараш даьржачул тIехьагIа цун проблемаш наха ювца йоагIаш хIама хилар. Дувцачун маIан толхадарца чам болаш нах ба. Сона лоархIаме хет бакъдар наха дайзача Кхетадеш ма дий театра коллективана ший проблемаш кхычарел дикагIа йовзилга. Тхога кхоач вай республикерча тайп-тайпарча нахагара хабараш. Хаттараш тайп-тайпара да: ГIалгIай театр болх беш хIана дац? Фуд цунна новкъарло еш дар? Шун шоайла барт тац ма йоахий.

1973 шера паччахьалкхено ГIалгIай театр хьадара 38 саг кийчвир. Укх 14 шера 50 процент специалисташ тIерабаьннаб театре. Цун бахьан да республика кулгалхоша болх бара специалисташта эша хьалаш ца кийчдар. Нах цудухьа дIабахаб. 1978 шера денз ГIалгIай труппо болх баьб халача хьале, хIаьта а артистий коллективо спектаклаш увттаяьй, республике театральни гIулакх дегIадоаладеча отчетни гастролеш еча цхьадола хIамаш карагIа а даьннад.

Бакъда, 1984 шера денз тахханалца администрацеи художественни кулгалхошеи театр дегIадоаладара хIама даьдац. Цу хана денз йиъ спектакль мара оттаьяц. Юртарча районашта гIулакх дара йола репертуар яц. ХьалхагIа оттаяь хинна спектаклаш художественни совете тIаийца хиннача эскизашкеи макеташкеи хьежжа художественно - позиционни, дика, зрителашта гIулакх дара эшача материалашцеи предметашцеи Iалашъьяц. Боккъаллар аьлча зрителашта дIахьийкхараш, уж а кIезига, дика йоаца, цар театрах безам болийтара а театральни эстетика дегIайоалаяра а гIо дергдоаца произведенеш я. Ма дарра аьлча, ГIалгIай театра творчество йохае лаьэхIа болх бар из.

Театра коллективо къовсам лоаттабу ший декхар дикагIча тайпара кхоачашдара — республике къахьегамхошта идейно-эстетически кхетам балара тIехьа. Цу новкъа бюрократически духьаленаш ю кулгалдеча аппарата оагIонгахьара. Театра коллективa ерригача идеяштеи предложенештеи чIоагIа духьал баьлар кулгалхой. Из иштта дале а театро оттаяьй художественни программа, из кхоачашъе а гIерт. Дукха ганзар цох дар хьагучадала. НГIАССР Министрий Совета соцамагIа Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен драматически театрах Нохчийн ГIалгIайн ши театр хьадир. Бюрократически анархи духьаллатт демократизацеи гласностаи, из ма дарра а нийса а белгалдаьккхад театра завлита Ф. Оздоевай письмо тIа. Хоржамаш дарах хьахиннaчоа раьза а боацаш, чиновникаша-бюрократаша халача оттаду театра хьал, новкъарле ю художественни программа лерттIа а пайдане а кхоачашъяра.

Паччахьалкхен ГIалгIай театр торжественни хьале хьаделла кийчлуш театра коллективо репетиционни болх бу, перестройкана тIехьа къовсам лоаттабу. Театр формальни а доацаш, творчески хьадара проблемех цаI я ший художественни-эстетически куц къоастадара керда спектаклеш увттаяри драматурги дегIайоалаяри. Цу тIехь оаха къаьстта толамаш даьхад. Бовзаш болча драматургашта А. Боковна, С. Чахкиевна, М.-С. Плиевна, М. Мусаевна нийсса хьахулаш ба керда бараш I. Кодзоев, С. Арчаков, Л. Яхъяев, кхыбараш. Театро кийчъеш я перестройка чоалханеча гIулакхех йола «Падение» яха Л. Яхъяева пьеса. Спектакла шоллагIа дакъа да А. Бокова «Беке къонгаш» («Юхадекхар»), А. Мажукова «Уффай, безам», яха кагирхошта йола рок-опера. В. Шекспира «Король Лир» (гIалгIай метта яьккхар I. Кодзоев). кхыйола пьесаш а.

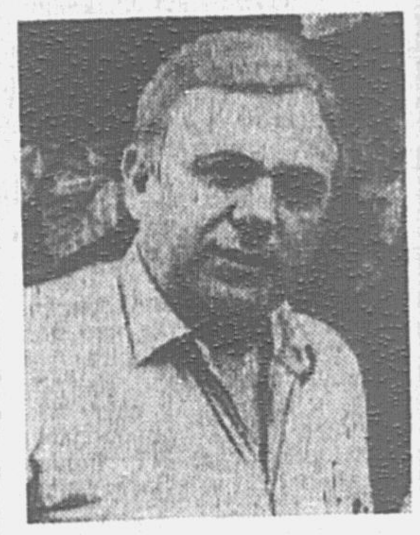
Керда пьесаш язъеш ба М.-С. Плиев, С. Арчаков, I. Кодзоев. Оаха болх бу берригача, яздеча а театраца гIулакх хила ловча а, моттигерча драматургаща.

Республика культура Министерствас перестройка котъяланза ярг ца хилар сихагIа кхетадоре, театр хьахилара организационни юкъа йоакхо йоре, ГIалгIай театра коллективана, республика кхыча театрашта а новкъостал доре бакъахьа хетар сона.

ХIара граждании декхарийла ва перестройка низ болаш йоагIилга, цо мохк кердача, сихагIа дегIаахара новкъа бугилга, дуккха а дукхагIбола нах цунна тIехьа болга кхетаде.

М. БЕКОВ.
Паччахьалкхен ГIалгIай театра режиссер-постановщик.

КЕРТТЕРА ДЕКХАР

ЧIоагIа теркам беш дийшар аз гIалгIай театра литературни даькъа заведующи йолча Оздоева Фатимас «Сердало» газета редакце дайта «Iаткъачох гуччахьа» яха каьхат. Дукха да театре кхоачамбоацараш а. Къаьстта во а нийрча а да укх тIеххьарча хана театре этта хьал.

1986-ча шера декабрь бетта Нохч - ГIалгIайчен халкъа йоазонхочун Боков Ахьмада «Беке къонгаш» яхача романах инсценировка а яь, «Цийй кхайк» цIи йолаш спектакль оттайир театро. ХIанз 1988-гIа шу юкъе кхаьчад, амма, цу хана денз хьа кхы спектакль а кхы яр ба, ала кхоллама болх а бIаргабайтабац цо. Бахьанаш? Бахьанаш хургда. Бахьанаш доацаш хIама хилац.

Сога хьаттача, эггара хьалхара а эггара доккхагIа а дола бахьан да, цхьан гIишлон чу, из мелла йоккха яле а, кхоъ театр чудоллар: нохчийн, эрсийн, гIалгIайн. Цу тIа гIолла доккхий а зIамига а цатоамаш дувл режиссерашта, художникашта, актерашта юкъе. Бокъонца лаза ма деззара, дог а лазаш цу гIулакха оарцагIволаш саг а вац.

Из иштта да.

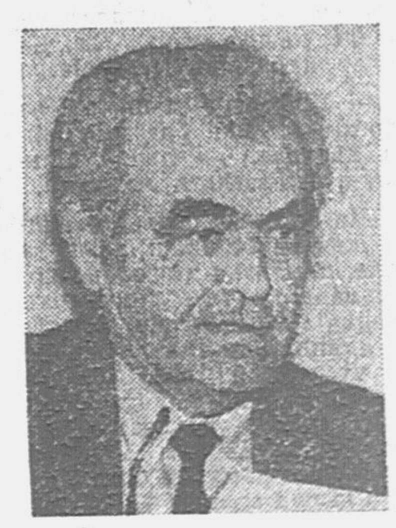
Цхьабакъда, цхьаькха да, со а, нах а ца кхеташ а, сога хьаттача, сага кхеталургдоацаш а. Из да театра коллективо чуйина шоай болх хьабеш ца хилар. Цхьацца бахьанаш а доахаш, болх юха тIехьашка тетташ хьадоагIа театр укх ялхайттавурийтта бетта. Нах цецбувл, наха бехкаш доах, цхьабакъда, наха дувцар шоашта вIалла дIа а ца хозаш санна, Iадда Iеш я театра коллектив. Театра гIишло эш, яхар а кхеталуш да, чуIе фусам-моттиг йоацачоа квартираш ехар а кхеталуш да, цхьабакъда, бIарчча труппа — шовзткъа совгIа саг — болх хьа а ца беш ягIар, из цхьанна оагIорахьа кхеталуш а дац кхеталургдолаш а дац. ТIеххьарча хана шоашта хьадоагIа алапи хьа ца эцаш сайцаб артисташ. Из язду Оздоева Фатимас а. Ши бутт а баьнаб, цар из хьа ца эца. Из а, сога хьаттача, нийса дац. Шоай алапи хьаэца а шоай болх бе а беза.

ХIанз мехка дIахьош я перестройка. Цо дуккха а хувцамаш денад вай вахаре, хувцамаш денад театрашка а. Вай мехкара дуккха а театраш, хьалха санна доацаш, кхыча тайпара даха гIерташ, керда планаш, эксперименташ увттаеш да. Иштта цхьацца керда хIама ший балха юкъе даккха гIерт гIалгIай театр а. Царех цаI да, режиссерах Беков Мустафайх театра директор а керттера режиссер а вар коллектива ловш хилар. Коллектива аьлча а, театра дукхагIболча кхоллама болхлошта. Из лов Беков Мустафайна шийна а. ТIера хьехамаш, амараш Iочу а телаш, баьгIа ха дIаяьннай. ХIанз ший инициатива, ший низ-таро, хьаькъал-говзал хьахьокха декхарийла ва хIара саг, хIара коллектив. Болх бергбац оаха, яхац артисташа. Болх бергба оаха, из болх безаш а да тхо, цхьабакъда, бергбац хIанзалца санна-м, дукхагIа а дикагIа бергба оаха, яхаций цар? Йоах. ТIаккха хьабайта из болх! Эксперимент хилийта из. Кхоана, вешта аьлча, кIеззига ха-зама яьлча, цар болх во бойя, уж берригаш хьатIа а бийха, царгара доагIар хьадеха йиш йолаш ма дий.

Оздоева Фатимас язду театра репертуарах лаьца. Цо йоах, из йоккха а я, оалаш махиллара, эза, йиста вIашагIтеха а я. Иштта да цун дешай маIан. МалагIа пьесаш я цу репертуара юкъе яхараш? Уж я Б. Шоу «Кхело хержар», А. Абдулина «КхойтталагIа председатель», В. Гюго «Нахах дIахоадабаьраш», В. Арро «Сийна сигале, хIаьта цу чу морхаш». Автораш, гуш ма хиллара, вайна бовзаш ба. Цар произведенеш а вайна йовзаш я. Царех ала хIама дац. Цхьабакъда, ала да цхьаькха. Ше гIалгIай театр а хилча, хьакхелла хайра ха а ца хилча, гIалгIай автораша язъяь пьесаш юкъе яхьа мегаргьяцар - хьогI цу репертуара?! Цхьаь цхьан автора, цхьаь цхьан пьеса цIи яьккхаяц ший каьхата тIа Оздоева Фатимас. Театра литературни даькъа заведующи йолча цо а уж хьоаха ца еш хилча, хеталу, театр-м вIалла дага а дий-хьогI гIалгIай къаман авторий пьесех спектаклаш увттае, аьнна. Нагахьа санна из иштта дале, — из иштта хург а дац хила йиш а яц, аьнна хет сона. Хеталу, гIалгIай къаман театр да, аьнна цIи а тилла, хьа а сенна деллар из, гIалгIай пьесех спектаклаш ца увттаеш хилча, фу кхоачашде а доал из, аьнна. Цхьаькха а да: дIадолалушше, пьесех а ца увттаеш, инсценировкех спектаклаш увттае доладеннад театр. Из а, бакъдар аьлча, сона нийса хетац. Инсценировкаш а хила мегаргьа, цхьабакъда, драматически театр, ше театр дале, эггара хьалхагIа пьесаш тIа болх бе декхарийла да. Яз а яь, кийчча яраш увттае а, керда яраш хьакхоллара драматургаш оарцагIбаха а.

СаIид ЧАХКИЕВ,
драматург.

БАХЬАНИЙ ОВЛАШ

Московски сцена тIа а яьнна, ше театра гIулакх леладулургдолаш хилар берригача мехка дIахьекхар гIалгIай труппо. Боккъалдар аьлча, фу хиннад тIаккха цу труппана ше къаьстта Паччахьалкхен гIалгIай театр хьакхеллачул тIехьагIа?!

Цу хаттара жоп дала иштта атта дац. Мехкарча театральни вузашкара вай театре хьабаьхкача выпускникашта йоккхий халонаш нийсъелар. Чубаха моттигаш, уж хIанз а йолаш яц, лерттIа творчески болх бара эша хьалаш дацар. Укхаза белгалдаккха деза, цхьаболча, таханара вахар мадарра кхета ца деча наха, цар шоай гаргарчар а тIехьа, театрера болх пайда боаца хIама а лоархIаш, хийла царна Iоттбаккхараш еш, уж доастама хеташ моттигаш а нийсъеннай. Цу хьалашка, дог а ца эккхаш, массайола халонаш эша а ль дIаотта атта дацар. Цудухьа царна чIоагIа гIо эшар республика культура Министерствагара, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома культура отделагара, иштта творчески организацешкареи театральни общественностагарен. Бакъда, укх массайтта шера ювцаш йола инстанцеш труппа йоаггIаш йола йоакхо еш, из хьаллоацаш хиннаяц.

Театра творчески коллектив ший балхаца зрителa кхетам бала тIахьийха яле, цунна шийна а эш лакхехьа аз цIи яьккхача организацешкара кхетама болх. ДукхагIдолча даькъе из кхетама болх боацаш хиларо хьадаьд хIанз театре латташ дола хьал. Духхьал шоай дозала - донкхала мара уйла еш боацача, боарам боацаш амбицеш йолча наьха кара яхай труппа, цхьаболча актерех «седкъий лазар» кхийттад. Театр хьахиннад а алалехьа «эксперимент» дIайолае гIерт уж, цул совгIа цхьаннегара а доацаш, духхьал шоаш дагалаьца. Боков Ахьмада романагIа оттаь духхьал «Беке къонгаш» яха цхьа пьеса мара шоай репертуаре кхы хIама а йоацаш. Кхы тIа культура министерствос кIезига дотаци лу, яхаш раьза боацаш ба.

Уж цу дотацена раьза ца хилар кхетадергдар, цIенхаштта из тIа а эцаргдар, аьнна хет сона, дIахьокха мара ца езаш массехк спектакль кийч а ль, амма уж сцена тIа яхара эшаш йола оформлени яра средстваш ца а тоъаш дувцаш къамаьлаш уж даларе.

ТIаккха хIанз театра цхьаболча болхлоша ювцаш йола «Эксперимент» латтац хозрасчета тIа бовла гIертарах е цхьа кхыйола сценически символика балха юкъе йоалаярах. Из латт административни, художественни режиссерски бокъонаш цхьан сага кара дIаялларах.

Шоай чIоагIъенна дIаэтта традицеш а балха дуккхача шерашка Iоаяь опыт а йолаш долча театрашка дика гIулакх а хила мег из саннадар, бакъда, къонача, мадарра аьлча, хIанз а хьаделланза долча театре де эшний-теш из гIулакх?

Режиссера Беков Мустафай профессиональни говзал лакха яц ала валлац со. Из дика режиссер а лоархI аз, бакъда, хIанз кхо гIулакх ший кара эца гIерта везац из Цун декхар кхы а сийлахьа мадий — ший цIи хьалхарча гIалгIай театра истореца, дика пьесаш увттаярца ювзар, ший режиссерски замыслаца къонача актерашта шоай таланташ хьахьокха таро ялар, уж хьалхарча лакхаленашка кхоачабар. Цунна дола тIехдика масал да гIалгIай просветитель Беков ДордагIа Тембот.

Аз укхаза цIераш яхац театра актерий, кхыболча болхлой, бакъда, лакхехьа ма аллара, шоай гIулакха тешамеи энтузиазм йолаши уж хилар лоархIаш ва со. Царех дукхагIбараш талант йолаш, интеллигентни, сцена тIа моллагIа сурт-сибат хьакхолла могаргдолаш нах ба. Амма, халахет, цу коллективах а театрах а дог лазаш вола организатор цар воацаш. Аз вувцар духхьал цхьа саг вац, НГIАССР культура министерство я.

ГIалгIай театр мадарра когаш тIа оттара республика ерригa общественность оарцагIъяла декхарийла лоархI аз. ГIалгIай къаман ший театр меттел, йоазув а хиннадац. ТIаккха гIалгIай театр вIашагIдоллар доккха совгIат дециий?

Тайп - тайпара эмоцеши амбицеши йита а йита, торжественни хьале хьаделла деза театр, сога хьаттача.

ХIанз Бековс яххача бесса, из болх тоабе гIерташ а юкъара гIулакх бахьан а ше лелаш вале, къахьегамца, бухсоццаш хьахулачунца хьахьокха деза из.

ДIабахача пхийтта бетта труппо хьадаь цхьаккха хIама мичад. ХIана дац, аьлча, цхьа гIала хилал бахьанаш да хьадувцараш. Сога хьаттача, бахьанаш ца а лехаш, амбицена лоала а ца ухаш, болх бе беза, пайдана доацараш а ца лехаш, кхыбарий гIалаташ гулде а ца гIерташ, тIатеIIа, хьинаре болх хьабе беза труппо. Из болх дIа ца бохийташ, новкъарле еш вар юкъера дIаваккха а веза.

М. МАМИЛОВ,
Грозненски ГПЗ директора заместитель, Паччахьалкхен гIалгIай театра художественни совета член.

РЕДАКЦЕГАРА: газет дешараша лакхехьа дувцача дешайх шоашта хетар алар дех редакце. Язде тхога театрах, цун гIулакхех, шоай дог лазачох, цу хьакъехьа хилча бакъахьа хетачох.

ОагIув кийчъяьр Хь. Аушева